

Krúdy fehérvári könyve

Krúdy Gyula riportkönyvecskéje „A termelészövetkezetek Fejér megyében” névtelenül jelent meg 1919 tavaszán. Elfelejtett könyvét 1959-ben fedezték fel és azonosították először. Később előkerült egy nyugta, amely az író szerződését kétségtelenné tette: „Krúdy Gyulának, a Fejér megyei termelészövetkezetekről írt dolgozat tiszteletdíja fejében ezer korona utalandó ki, Budapest, 1919. július 6. Földművelésügyi népbiztos.”

Az író nyitott szemmel, illúziók, históriás fátyol nélkül nézett szét megyénk falvaiban és a tömjénfüstös, a püspöksüveges, a sújtásos, a lakodalmas királykoronázások városában, Székesfehérváron. Mit látott? Alapos leltárt készített az akkori állapotokról.

Idézi az 1911-es gazdakalendáriumot, amely szerint Fejér megyében 681 ezer hold van megművelés alatt, a negyvenezer holdas Sárrétet és a Velencei-tavat nem számítva. A csaknem hétszáz ezer holdon 135 nagybirtokos gazdálkodott, a mezőgazdasággal foglalkozók száma 164 ezer volt. A 230 ezernyi megyei lakoságnak tehát túlnyomó része mezőgazdasággal foglalkozott. A gabonafélék minden fajtáján kívül termelt a megyében kender, len, komló, káposzta... „Az úgynevezett bolgár kertészet sokfelé dívott a megyében. Gyümölcs hallította meg a fát, Bőséges dinnyetermés gömbölyödött a menyecské kezé nyomán. Neszmély gerezdjén aranyos-színű bor fakadt. Mór itt csurgatta meszes, erős nedvét.”

Az állattenyésztést is számba veszi: az 1911-es gazdasági évkönyv 19 ezer magyar tehénről, 59 ezer pirostarkáról és ötezer borzderesről számol be. A tejszövetkezetek csaknem az egész Dunántúlt ellátták, 682 tehenészet termelte a tejet körülbelül félmillió litert dolgoztak fel évente...

Csupán néhány hevenyészett felsorolás arról a vármegyéről, ahol a legrojalistább főurak és a legszegényebb zsellérek laktak, itt esett meg a csoda „az úrnak 1919-iki esztendőjében, húsvét vasárnapján és hétfőjén: elvették a grófoktól, a papoktól a nagybirtokokat és odaadták a szegény embereknek.”

Amikor az író végigsétált Fehérvár utcáin meglepődve tapasztalta, hogy milyen sok a borotvált arcú férfiú. A borhélvtól is azt hallotta, hogy sok szép büszke bajusz semmisült meg Fehérváron az utóbbi hetekben. Miért? „A szőkevények, az életből menekültek rendes lépése, hogy arc- és haidíszától megfoszja magát, hogy kevésbé legyen felismerhető. Ezek között a borotvált arcú fiatalos, lehaitott fejű gavallérok között bizonyosan vannak olyanok, akiknek nem sikerült idejében egerutat ven-

ni, kénytelenek a fészükben maradni, de legalább a külsejükben igyekeznek megváltozni...”

A Fekete Sasban, ahol nemrég ellenforradalmár tisztek tanyáztak, duhajkodtak, huszárosan legénykedtek, cigányt, polgárt pofoztak — ott is más világ lett. „Ülnek ott tisztek manapság a megszokott hosszú asztalnál, de olyan szerények, csendesek, nyugodtak, mint a hivatalnokokhoz illik, a proletár állam hivatalnokai... A fehérvári huszárok különösen híresek voltak sneidigságukról. Szükség volt a bátorságra, férfierőre, ha valaki huszártisztek útjába tévedt. Nos, hát ennek a betyáréletnek, magyar marakodásnak, úri fennhéjzásnak végképpen befellegzett. A fehérvári utcákon, kávéházakban egyetlen affér sem fordult elő, mióta munkásdirektórium parancsol a városban... A forradalommal nem lehet tréfálni. Itt van, benn van, győzött még Fehérvárott is. Sem a kiskirályi hatalmasságok, sem a püspökök, sem a büszke huszárok nem tudták megakadályozni.”

Papok kámzsájába, telhetetlen zsákjába, grófok unatkozó kastélyába, kereskedők furfangos számításába, tisztartók zsíros, boros kamrájába, a vaslakatokkal lezárt magántulajdon világába benyúlt a proletárkéz. Nagyszombat napján, április 19-én két fiatal ember érkezett a pesti vonattal Székesfehérvárra. Parancsossal álltak a munkásdirektórium elé. „Farkas Adolf részére, aki Fejér megye területére minden néven nevezendő birtokrendezési, termelészövetkezeti és élelmezési kérdésben népbiztosi hatáskörrel kinevezettik...” Aláírás: Hamburger népbiztos.

Farkas Adolf és titkára, ifjabb Széll Mihály már Somogy megyében is szervezték a földbirtokok szocializálását. Percek alatt parancsok és felhívások repültek szét a törvényszéki palotából. Gyors küldöncök, rekvirált autók jártak be a vármegyébe, telefon, távirat működött, hogy minden tanvának jusson az új világ intézkedéseiből. Fejér megyében négy nap alatt szocializált a népbiztosság kirendeltsége 320 ezer holdnyi földbirtokot.

„Természetes folyamata volt az új kornak, hogy Somogy után ez volt az első megye, ahol az ember és a föld megérett arra, hogy testvéri közelségbe jusson. Természetes, hogy Fejér vármegyében karikacsapásként, alig egy-két nap alatt sikerült a földbirtok szocializálása. Vérontás, ellenállás, akadály nélkül működött itt a földművelésügyi népbiztosság, a termelési szövetkezeti osztály, amely már Somogyban megmutatta, hogy mily csodálatos gépezet...”

ZÁGONI ERZSÉBET